

HOSSZÚ HORTENZIA

A KÍNAI KARIZMA: A PANDA-DIPLOMÁCIA

BEVEZETÉS

Az óriáspanda¹ – nagyszerű diplomáciai ajándék: barátságos, ritka és értékes. Mindezen tulajdonságokkal egyszerre testesíti meg az adományozó állam, Kína külvilág felé mutatandó képét és nyeri el a közvélemény szimpátiáját. Ráadásul párban jár a megajándékozottnak. Az óriáspandák a kínai klasszikus és modern diplomácia nagyköveteiként sokáig hirdették a „Középső Birodalom” jóindulatát és jómódját.

Tanulmányomban röviden szeretném bemutatni az óriáspandák ajándékozásának szokását, a kínai közdiplomácia sajátos formáját, vagyis a panda-diplomáciát. Az írás elején rövid kitekintést kívánok adni a közdiplomáciáról, majd az ázsiai–európai viszonylatban diplomáciai ajándékként adott állatok köréről. A továbbiakban a pandáknak azok szimbolikus értékét emelő kivételességéről esik szó. Ezt követően a panda-diplomáciaként ismert gyakorlat, a változó diplomáciai eszköztár ismertetése zárja a tanulmányt.

KÖZDIPLOMÁCIA

A köz- vagy nyilvános diplomácia kifejezés az angolszász szakirodalomból átvett terminológia (*public diplomacy*), amely alatt azt a gyakorlatot értjük, mely során külföldi közvélemény tájékoztatására, kedvező befolyásolására, megnyerésére történnek erőfeszítések. Szemben a tradicionális diplomáciával, amely a kormányzatok közötti interakciókat foglalja magába, a nyilvános diplomácia a szélesebb nyilvánosság – a külföldi közvélemény egésze vagy véleményformáló csoportjai – támogatásának elnyerésével kíván hatást gyakorolni.

---

¹ Rendszertani nevén *Ailuropoda melanoleuca*, más néven bambuszmedve.
2011/1-2.

Napjainkban a kínai külpolitika fontos közdiplomáciai célját képezi az országkép modernizálása, a „kínai veszély” látszatának eloszlatása, valamint Kína „békés felemelkedésének” elfogadtatása a világgal.² A bemutatott országkép fő pontjai, hogy: Kína felemelkedő, lakosainak érdekeit szem előtt tartó ország; stabil, megbízható gazdasági partner; a nemzetközi közösség felelősségteljes tagja; valamint egy tiszteletreméltó ősi civilizáció.³ Tulajdonképpen a modern közdiplomáciai célok nem sokban különböznek a mindenkorai diplomáciai céloktól, leginkább a kommunikáció csatornái, annak sebessége, a nyilvánosság bevonásának mértéke változik. De legyen szó akár klasszikus, akár modern diplomáciáról, az állatok mindig fontos, szimbolikus jelentőséggel bírtak.

VADÁLLATOK AJÁNDÉKBA

Időtlen idők óta a kisebb-nagyobb hatalmak az elvárt diplomáciai luxusajándékaik között mindig szívesen küldtek egymásnak ritka vadállatokat jó szándékuk kifejezésének jelül. Már a Római Birodalom diplomáciai kapcsolatban állt a Távols-Kelet országaival, amelyekkel a diplomáciai kapcsolatok felvételekor vagy a jelesebb alkalmakkor számos különleges ajándékot cseréltek. A Rómának küldött ajándékok között hamar megjelentek az egzotikus állatok, jellemzően madarak. Fokozta a különleges vadállatok iránti igényt, hogy a rómaiak a gladiátorjátékaikhoz szintén gyakran kértek „diplomáciai hozzájárulásként” a követektől vadállatokat: oroszlánokat, leopárdokat.⁴

A Kínai Császársággal a diplomáciai kapcsolatokat a Római Birodalom Marcus Aurelius Antoninus ideje alatt, 166-ban vette fel.⁵ Legalábbis a korabeli kínaiak így gondolták, hiszen ahogyan a *Hou Hanszhu*-ban⁶ beszámoltak róla⁷, úgy vélték, hogy római követeket fogadtak. Azonban ezt a feltételezést később történészek cáfolták, mivel az

² Ingrid d’Hooghe: Public Diplomacy in the People’s Republic of China. p.10-35.

³ Ingrid d’Hooghe: Public Diplomacy in the People’s Republic of China. p.10-35.

⁴ Raoul McLaughlin: Rome and the Distant East. Trade Routes to the Ancient Lands of Arabia, India and China. p.114.

⁵ Raoul McLaughlin: Rome and the Distant East. Trade Routes to the Ancient Lands of Arabia, India and China. p.161-180.

⁶ Az eredeti kínai karakterek helyett a tanulmányban a nemzetközileg használatos *pinyin* latin betűs átírás került alkalmazásra, kivéve azokat az eseteket, ahol a népszerű magyar átírás hagyományosan bevett.

⁷ A „Késői Han-dinasztia története”-ben, a dinasztia (25–220) krónikájában örökítették meg a követek látogatását, akiknek császárat „An Tun”-ként nevesítették, aki nagy valószínűség szerint Marcus Aurelius Antoninus lehetett. A krónika megemlíti a Kan Jing katonai követ kísérletét, hogy eljusson Rómába 97-ben.

elefántcsontból, orrszarvúagyardból, valamint teknőspáncélból álló „diplomáciai ajándék” annyira szerénynek minősíthető, hogy azt valószínűleg magukat Róma követeinek kiadó kereskedők kalapozhatták össze málhájukból. Mindemellett a hivatalos római krónikák sem örökítették meg a követek találkozását a kínai császárral. Mindenesetre az ajándékok silánysága a császári udvarnak is feltűnt, amiből azt a következtetést vonták le, hogy Rómát bizony túlértékelték...⁸

A kora középkor sem fukarkodott a diplomáciai ajándékokkal, köztük a még mindig egzotikusnak számító afrikai vagy ázsiai vadállatokkal. Az iszlám világban nagy hagyománya alakult ki a szofisztikált ajándékozásnak, még könyvet is szenteltek a különféle ajándékok, ajándékozási alkalmak, protokollok ismertetésére.⁹ Nagy Károly frank uralkodó a VIII. században majmokat és elefántokat kapott a bagdadi kalifától. A XI. századból már feljegyzéseket találunk arról, hogy a Frank Birodalom is küldött drága ajándékokat – köztük állatokat: kutyákat, valamint sólymot – Keletre.¹⁰ A Keletről jövő ajándékoknak mindig nagy visszhangja volt Európában, bár ez inkább az egzotikumnak szólt, semmint az ajándékot adó országnak, mivel a vadállat és az ajándékozó ország neve nem fonódott úgy össze, mint ahogy a későbbiekben Kína és az óriáspandák esetében.

Egy-egy érdekesebb vadállat érkezése a későbbi korokban is hatalmas érdeklődést váltott ki. Így történt 1486-ban az egyiptomi mameluk szultán ajándékaként a Mediciek Firenzéjébe küldött zsiráffal: a tömegérdeklődés mellett számtalan művész is érdemesnek tartotta megörökíteni a jeles állat érkezését (azonban szegény pára hamar tragikus véget ért: nyakát törte).¹¹ 1515 májusában az egyiptomi uralkodó ajándékaként Lisszabonba érkezett indiai orrszarvúkat, mint rendkívül különleges és drága ajándékot, egy évvel érkezésük után Rómába küldte I. Mánuel király egy másik Medicinek, X. Leó pápának, hogy segítségét, a drága és becses ajándékokkal alátámasztva, elnyerje gyarmatosító terveihez; az állatok érkezését szintén fokozott várakozás előzte meg, amit az is mutat, hogy amikor útközben Franciaországban kikötött az állatokat szállító hajó, még a francia király, I. Ferenc is megcsodálta a különleges utasokat (sajnos, az orrszarvúk nem érkeztek meg Rómába, mert a hajó elsüllyedt). Az angol királyi család is gyakran kapott egzotikus állatokat: például 1764-ben III. György király egy csimpánzt Indiából. Angliában talán a legismertebb ajándékba kapott állat az

⁸ Raoul McLaughlin: *Rome and the Distant East. Trade Routes to the Ancient Lands of Arabia, India and China.* p.131-134.

⁹ Ibn al-Zubayr „Kitab al-Hadaya wa al-Tuhaf”, vagyis a „Kincsek és különlegességek könyve” című műve a VII–XI. század ajándékozási protokolljainak krónikája.

¹⁰ Ann Christys: *The queen of the Franks offers gifts to the caliph al-Muktafi.* p.149-153.

¹¹ Marina Belozerskaya: *The Medici Giraffe and Other Tales of Exotic Animals and Power.* p.128.

a teknős, amelyet 1777-ben James Cooknak a madagaszkári Tongan uralkodó család ajándékozott, s amely matuzsálemi kort élt meg: 188 évesen, 1963-ban múlt ki.¹²

A bambuszmedvék, hasonlóan az előzőekben felsorolt állatokhoz, vonzó és érdekes egzotikumnak számítottak a nyugati világban. Mivel Nyugaton az óriáspanda egészen a XIX. század második feléig teljesen ismeretlen volt, ezért érthető, hogy a későbbiekben miért kísérte akkora figyelem a pandaajándékozásokat. A pandát első nyugati megfigyelőként 1869-ben írta le egy francia pap, amatőr természetbúvár, Pere Armand David.¹³ A francia misszionárius pap Kínából egy állat bundáját is hazavitte magával Európába. Tudományos alapossággal először Hugo Weigold német zoológus írt le élő óriáspandát 1916-ban.¹⁴ Ezután tízennégy évnek kellett eltelnie, amíg Weigold leírását alátámasztandó, egy újabb megfigyelést rögzítettek. Ezután az európai természettudományi múzeumok hivatalos gyűjtőinek, a kincsvadász felfedezőiknek, de a kalandoroknak is az egyik vágyott céljává vált a ritka és értékes bambuszmedve elejtése, Kínából való kicsempészése, és persze a későbbiekben jó pénzért való értékesítése.¹⁵

Természetesen maguk a kínaiak már évezredekkel korábban ismerték és leírták az állatot. Bár részben rejtőzködő életmódja, valamint a gyakran hallható félelmetes üvöltése miatt az ősi szövegekben sokszor mitológiai lényként képzeltek el: *pixiunak*¹⁶ vagy *monak*¹⁷. Mivel mitológiai lényekről esik szó, nem tudhatjuk pontosan, hogy valóban az óriáspandákat írták-e le ezek a művek. Talán csak az Ódák Könyve esetében egyértelmű, hogy pandákat örökít meg. Arról azonban már hiteles információk állnak rendelkezésre, hogy a Tang-dinasztia korában a klasszikus diplomácia ajándékaként használták az állatokat, amikor 685-ben Vu Cō-tien császárnő (625–705) egy élő pandapárt, valamint hetven bundát küldött a japán császárnak. A pandák ajándékozásának diplomáciai szokását a Kínai Népköztársaság elevenítette fel, és emelte be immár a közdiplomáciai eszköztárába.

¹² Henry Nicholls: *The Way of the Panda: The Curious History of China's Political Animal*. p.161-162.

¹³ Egy kínai vadászok által Baohszin megyében, Szecsuánban elejtett állatot. – Lásd: David E. Wildt – Anju Zhang – Hemin Zhang – Donald L. Janssen – Susan Ellis (szerk.): *Giant Pandas: Biology, Veterinary Medicine and Management*. p.9.

¹⁴ Henry Nicholls: *The Way of the Panda: The Curious History of China's Political Animal*. p.3.

¹⁵ David E. Wildt – Anju Zhang – Hemin Zhang – Donald L. Janssen – Susan Ellis (szerk.): *Giant Pandas: Biology, Veterinary Medicine and Management*. p.7-8.

¹⁶ Lásd: Sima Qian *Történelem Könyve*.

¹⁷ Lásd: Shuwen Jianzi, vagy Erya.

MIÉRT ÉPPE A PANDÁK?

Az óriáspandák rendkívül ritka, ráadásul rejtőzködő életmódot folytató, értékes állatok. Az állat neve kínaiul *da xiong mao*, amely szó szerint nagy macskamedvét jelent, és amelyet macskáéhoz hasonlatos résalakú pupillája, illetve ügyes fára mászási képessége után kapta.

Kínában egy 2004-es felmérés szerint vadon megközelítőleg 1600 panda él, ehhez a példányszámhoz adódnak még hozzá a szaporító állomásokon, valamint a kül-, illetve belföldi állatkertekben fellelhető példányok. Kínában szaporító állomásokon 221 példányt tartanak nyilván, emellett kínai állatkertekben 100 egyed, míg Kínán kívüli állatkertekben megközelítőleg 29 egyed található.¹⁸ 2006-ban egy más módszertannal¹⁹ készített kutatás 3000-re tette a vadon élő óriáspandák egyedszámát, vagyis az összegyedszám jelenleg 1950–3350 közé tehető. A panda veszélyeztetett fajnak számít, mivel számos tényező nehezíti a fajfenntartást; ezek közül néhány a pandák biológiai tulajdonságaihoz – sajátos táplálkozási és szaporodási szokásaihoz, illetőleg a bocsok táplálásához – köthető.

A pandák, szemben az általánosan elterjedt vélekedéssel, miszerint csak bambuszt fogyasztanak, mindenevők.²⁰ A táplálkozással töltött idő akár napi 10-14 óráig is terjedhet,²¹ mivel húsevő gyomruk nehezen emészt meg a növényi táplálékot.²² Mivel mind a rügyeket, mind a gallyakat szeretik, ezért a pandák ideális élőhelyén legalább kétfajta bambusz található: az egyik, amely éppen rügyezik, virágzik, és egy másik, amelynek a gallyait fogyasztathatják.²³ Ha egy pandapopulációt tart el a bambuszerdő, akkor akár húsz évig is eltarthat az erdő regenerációja, vagyis egy helyen sok fajta bambusznak kell egyszerre lennie, hogy mindig legyen elegendő táplálék: ez az egyedfenntartást illetően tekinthető komoly korlátozó tényezőnek.

A fajfenntartást nagyban az nehezíti, hogy a pandák reprodukciós képessége rendkívül alacsony fokú. Genetikai, illetve környezeti okok miatt a pandák reprodukzív rendszere rosszul fejlett, illetve a felnőtt pandák nagy

¹⁸ (A számok változnak a felmérési módszer függvényében, de a fajfenntartási programoknak köszönhetően az egyedszám mindenesetre lassú növekedést mutat.) David E. Wildt – Anju Zhang – Hemin Zhang – Donald L. Janssen – Susan Ellis (szerk.): *Giant Pandas: Biology, Veterinary Medicine and Management*. p.10.

¹⁹ Az ürülék DNS-elemzésével próbálták meghatározni az egyedszámot.

²⁰ Sőt, a pandák ősei húsevők voltak, ahogy fogazatuk is mutatja, ám később a klímaváltozás miatt főként a bambuszt kezdték el fogyasztani.

²¹ Egy felnőtt panda naponta bambuszrügyből 40 kg-ot, gallyból 17 kg-ot, levélből 10-14 kg-ot képes megenni.

²² Dagmar Schatter – Regina Pfistermüller – Eveline Dungal: *Der Grosse Panda*. p.28-65.

²³ Sajnos az élőhely elaprózódása miatt gyakran előfordul, hogy a pandák olyan helyeken kénytelenek élni, ahol csak egyfajta bambusz él, így gyakran éheznek, amikor a növény elszárad, mivel a bambusznak akár évtizedekig is eltart, hogy újra kihajtszon, illetve virágozzon.

része az endokrin rendszerének betegsége miatt meddő. Emellett a pandák szeretnek egyedül élni, átlagos territóriumuk meglehetősen kiterjedt²⁴, amit csak az ivarzás idején, március és május között, hajlandóak elhagyni és találkozni az ellenkező nemmel. A sikeres fogantatásnak rendkívül alacsony az esélye, mivel a nőstény pandák az ivarzás ideje alatt csupán két-három napig fogamzóképesek. Ráadásul esetleges ikerszülés esetén az anyamedve kiválasztja azt az egy újszülött bocsot, amelyet felnevel az utódai közül, míg a másikat vagy többet veszni hagyja.²⁵ Az újszülött pandák gyengék és kicsik: míg az anyaállat elérheti a 75–120 kg-ot, addig kicsinye 90–130 g csupán, ezért az első napok kritikusak, még abban az esetben is, ha az anyaállatok ilyenkor a lehető leggondosabban törődnek a kicsikkel.²⁶ A bocsok rendkívül igénylik az anyai törődést: egy évig anyatejvel táplálkoznak, és három évig az anyjukkal élnek. Mindezekon túlmenően a biológiai okok között megemlítendő még a beltenyésztés miatt fellépő degeneráció, illetve a betegségek, amik szintén hátráltatják a szaporítást.

Azonban nem csak az teszi veszélyeztetett fajjá a pandát, hogy az élőhelye szűkül és a csökkenő területen kevés példány él szabadon, hanem hogy mesterséges körülmények között is rendkívül körülményes mind a tartásuk, mind a szaporításuk. A kínai állam fajfenntartó erőfeszítéseinek keretében jelenleg 33 állami pandarezervátum található az országban, közülük a leghíresebb az 1963-ban alapított, 2000 km²-t felölelő, de sajnos a 2008-as földrengésben alaposan megrongálódott²⁷ szecsuaí Wolongi Állami Panda Rezervátum. A rezervátum egyes részeit 2006-ban az ENSZ a Világörökség részének nyilvánította.²⁸ Az állami rezervátumokban egy panda éves költsége egymillió jüant tesz ki, az állatok napi ételmezési költsége 100–

---

²⁴ Közelítőleg 4-6 km².

²⁵A jelenlegi szaporító programok sikerességét éppen ez a sajátosság adja. Ugyanis a mesterséges megtermékenyítés sokszor nagyon körülményes a rövid fogamzóképes periódus miatt, ezért nem is hozott eddig komolyabb áttörést a fajfenntartásban. Ha azonban az ikerszülés után kiteszített bocsot valamilyen trükkel sikerül az anyaállattal elfogadtatni, akkor van esély az életben tartásra. Azonban az anyaállat éppen a bambusz étrendből kifolyólag kevésbé tápláló anyatej miatt csak egyetlen bocsot fogad el, hiszen kettőt már nem tudna táplálni. A gondozók trükkje az, hogy cserélgetik a bocsokat az anyaállattal: míg az egyik inkubátorban van, addig a másik az anyjánál. Jelenleg ez a módszer a legsikeresebb az egyedyszám növelésére.

²⁶ A szülés után az anyaállatok napokig nem hagyják magukra a vak bocsokat, az anyák még enni sem esznek ebben a periódusban.

²⁷ A földrengésben sajnos 66 óriáspanda is elpusztult.

²⁸ Azzal minden hazai és nemzetközi partner egyetért, hogy fontos az óriáspanda élőhelyének fenntartása, illetve az állami rezervátumok számának, minőségének javítása, azzal azonban nem, hogy az állami rezervátumok finanszírozásához üzleti tevékenység is párosuljon-e, mint ahogy Wolongban, ahol nagyszabású turisztikai fejlesztéseket (üzletközpontok, szállodák, éttermek, vidámpark) hajtottak végre a panda-turizmus teljesebb kiszolgálására.

200 jüan között mozog.²⁹

A fentebb részletezett biológiai okokon túlmenően a pandák fajfenntartását gátló külső okok közé sorolható összefüggő természetes élőhelyének – amely egykor Mianmar, Laosz, valamint Vietnam északi, Kínával határos területeitől Közép-Kínáig terült el – a megszűnte. A megmaradt terület az erőltetett urbanizáció, az erdőpusztítás, illetve az infrastruktúrafejlés miatt kisebb darabokra hullott szét, amelynek részei között már nem található természetes átjáró, amelyen az állatok átjuthatnának a párkeresés időszakában.³⁰ A pandák jelenlegi fő élőhelye Sichuan, Shaanxi és Gansu tartományok több mint harminc hegyvidéki járása,³¹ amelynek a kiterjedése közel 59000 km², és ahol 30-40 populáció él.³² Sajnos, a legújabb kutatások azt mutatják, hogy a pandák legjelentősebb szecsuaíni élőhelyei a lakosság számának dinamikus növekedése miatt minden erőfeszítés ellenére tovább szűkülnek. A növekvő népességszám miatt csökken az erdős területek kiterjedése, mivel a helyi lakosok tüzelésre, fűtésre használják fel a fákat, illetve mezőgazdasági termelésbe vonják az erdőket.³³ A probléma megoldásaként a kínai kormányzat arra törekszik, hogy a pandák élőhelye „ökorégióként” funkcionáljon, ahol a lakosság és a környezet fenntartható egyensúlyt alakít ki.³⁴

A vadászat már ősidők óta ritkítja a pandák számát. A kutatások szerint a Jangce folyónál élő ősemberek nemcsak szerették a pandahúst, hanem gyakran és szívesen vadásztak az állatokra. Manapság is előfordul, hogy elejtik a pandákat, de a modernkori vadászoknál az elsődleges cél az állat értékes bundája, nem pedig a húsa – annak ellenére, hogy a mai kínaiak is szívesen kóstolják meg a vad húsát, ám a büntetés annyira szigorú, hogy csupán ezért nem kockáztatják meg a büntetést. A Büntető Törvénykönyv 1997-ben elfogadott módosításai között szereplő pandák védelmére vonatkozó törvénycikk a pandák csempészését, illetve elpusztítását 10 évig terjedő börtönbüntetéssel rendeli büntetni, pénzbüntetés, illetve vagyonelkobzás terhe mellett. A minősített eseteket, szemben a korábban

²⁹ David E. Wildt – Anju Zhang – Hemin Zhang – Donald L. Janssen – Susan Ellis (szerk.): Giant Pandas: Biology, Veterinary Medicine and Management. p.9.

³⁰ Lásd részletesebben: George B. Schaller: The last panda.

³¹ A pandák ideális élettere a sűrű növényzettel benőtt szubtrópusi hegyoldal. Nyáron akár 2700–4000 méteres magasságban élnek a mackók, télen alacsonyabbra húzódnak, már 800 méteren is megtalálhatóak.

³² David E. Wildt – Anju Zhang – Hemin Zhang – Donald L. Janssen – Susan Ellis (szerk.): Giant Pandas: Biology, Veterinary Medicine and Management. p.4.

³³ Donald G. Lindburg – Karen Baragona: Giant pandas: biology and conservation. p.222.

³⁴ Ezt a szándékot mutatja, hogy Shaanxi tartomány egy 2008. március 1-én hatályba lépő törvényben védeni rendelte a pandák élőhelyét, fenntartva a biodiverzitást, védve a talajerosziótól a hegyeket, betiltva a további építkezéseket és iparosítást a körzetben. A védett terület kiterjedése 50 ezer km², amely 300 panda élőhelye. Lásd: Xinhua Hírügynökség, Regional Law Enacted to Protect Giant Panda Habitat in NW China.

kiszabható halálbüntetéssel szemben, ma már „csupán” életfogytig tartó szabadságvesztéssel, valamint teljes vagyonekobzásával büntethetik.³⁵ Szerencsére a pandáról, néhány vadállattal szemben, manapság már nem hiszik, hogy gyógyereje lenne, vagy hogy egyes részei gyógyszerként használhatóak lennének. Az azonban tény, hogy például a Ming-dinasztia korából találhatunk arról orvosi feljegyzéseket, hogy a panda prémjének rák- és lepraellenes, míg a vizeletének tisztító hatást tulajdonítottak:³⁶ az ilyen feltételezések miatt is vadásztak egykoron a pandákra.

Mind Kínában, mind külföldön a '70-es évektől kezdve indultak meg a tudományos kutatások, amelyek leginkább a panda biológiájára, főként szaporodására, táplálkozására, valamint a bocsok táplálására irányultak.³⁷ Az első felmérésre 1974 és 1977 között, míg a második átfogó felmérésre 1985 és 1988 között került sor, ami az 1989-ben megjelentetett fajfenntartási tervet készítette elő. A kínai kormány pandák iránti elkötelezettségét jelzi, hogy az első átfogó felmérés után rögtön, 1989-ben kiadta az első fajfenntartási tervet, amely a faj védelmére irányuló kormányzati intézkedéseket hangolta össze. Az intézkedéscsomag 1993-ban lépett hatályba. A terv jelentős hatást gyakorolt a fajfenntartási erőfeszítések előmozdítására: közel húsz új rezervátum helyét jelölték ki, valamint megkezdték az óriáspandák gondozóinak szakszerű kiképzését. 1998 óta a természetes élőhelyek is védelem alatt állnak, nemcsak az állatok. Legutóbb a Panda 2000 kormányzati program keretében mérték fel a vadon élő bambuszmedvék számát és lakóhelyét.³⁸

PINGPONG UTÁN PANDA

Panda-diplomáciaként a Kínai Népköztársaság azon külpolitikai eszközét értik, amikor pandát ajándékoz egy másik országnak. A pandák fogadásának kiváltságában főként azok az országok részesültek, amelyekkel Kína diplomáciai kapcsolatai kedvezőre fordulnak, illetve a kapcsolatfelvétel évfordulóját ünnepeleik.

A kínai diplomácia évezredek során természetszerűleg számos átalakuláson ment keresztül. Az azonban mindig egyértelmű volt, hogy a kultúra, a kulturális befolyásolás fontos szerepet játszott, játszik a kínai diplomáciai eszköztárban. Ismert közhely az alapja ennek a gondolkodásnak, amely szerint Kína magát a civilizáció központjának tartotta. Azokat a külföldieket, akik eljutottak Kínába, már az ókorban „körülvette a kínai

³⁵ Kínai Népköztársaság Büntetőkönyve 174. cikkely, korábban 49. cikkely.

³⁶ Lásd részletesen Ben Cao Gang „Mu” című orvosi könyvét.

³⁷ Donald G. Lindburg – Karen Baragona: Giant pandas: biology and conservation. p.217.

³⁸ Donald G. Lindburg – Karen Baragona: Giant pandas: biology and conservation. p.214.

civilizáció minden dicsőségével és kultúrájának kifinomultságával”.³⁹ A kínaiak úgy gondolták, civilizációjuk terjesztése hozhat tartós eredményt, hiszen megmutatja a Kína-központú világ javait.

Mindezek ellenére Európában csak évezredekkel később tudott tartós hatást gyakorolni a kínai kultúra, annak ellenére, hogy Európában sohasem szűnt meg a keleti hatás. A XVII–XVIII. században nagyon divatosá vált minden, ami kínai. A XVII. században meghonosították a lakkot, majd a kínai tapétát. A porcelángyártás Európa-szerte elterjedt, de még a Chippendale bútor is mutat némi kínai hatást. Franciaországba a XVIII. században érkezett meg a Kína-kultusz.⁴⁰ Érdemes megemlíteni, hogy ez az áramlat már sokkal inkább egy elnyugatiasodott szemlélet terméke, illetve érdeklődésének kifejeződése, mintsem a kínai kultúra autentikus megközelítése. A kínai kultúra felértékelődésének folyamata ekkoriban egy cseppet sem állt a kínai diplomácia befolyása alatt.⁴¹

A Kínai Népköztársaság törekvései között kezdetben kevésbé jelentős szerepet töltött be a kulturális diplomácia, sokkal inkább propagandisztikusabb eszközöket alkalmaztak a külkapcsolatokban. Bár Kína már az ötvenes évek végén, 1957-ben a Moszkvai Állatkertnek ajándékozta a Ping-Ping és An-An nevű pandákat, de a panda-diplomácia intenzívebb alkalmazására csak a később került sor.⁴²

Kína az 1970-es években, a kulturális forradalom után tért vissza a közdiplomácia eszközeinek teljesebb, tudatosabb, mindemelllett szofisztikáltabb alkalmazásához, amikor 1971-ben az Amerikai Egyesült Államok asztalitenisz-válogatottja látogatást tett Kínában – ezt az időszakot hívja a diplomáciatörténet pingpong-diplomáciának. Mao Ce-tung elnök fokozatosan kezdte el bevezetni a panda-diplomáciát, mint Kína jó szándékának diplomáciai kifejezési eszközét, a kor diplomáciai eszköztárába. Ekkortól három indokkal kerülhetett panda külföldre: állami ajándékként, vagyis a panda-diplomácia keretében, üzleti célú kiállításra, valamint tudományos, kutatási cserekapcsolat révén. Állami ajándékként a kínai kormányzat a panda-diplomácia fénykorának számító periódusban, 1958 és 1982 között, 23 pár pandát ajándékozott 9 országnak.⁴³

A modern időkben az első élő panda korábban, 1936-ban került

³⁹ Gary D. Rawnsley: *China Talks Back: Public Diplomacy and Soft Power for the Chinese Century.* p.281.

⁴⁰ Northcote C. Parkinson: *Kelet és Nyugat.* p.183.

⁴¹ Northcote C. Parkinson: *Kelet és Nyugat.* p.181-184.

⁴² A baráti országok közül, a Szovjetunió mellett, a Koreai Népi Demokratikus Köztársaságnak is jutott a megtisztelő ajándékból 1965-ben, illetve 1980-ban. Lásd: James E. Hoare – Susan Pares: *A political and economic dictionary of East Asia. An essential guide to the politics and economics of East Asia.* p.268.

⁴³ James E. Hoare – Susan Pares: *A political and economic dictionary of East Asia. An essential guide to the politics and economics of East Asia.* p.269.

külföldre, jelesül az Egyesült Államokba. A William Harkness hagyatékából származó pandakölyköt húsz dollár értékű kutyának feltüntetve özvegye csempészte ki Kínából.⁴⁴ Számos sikertelen eladási kísérlet után a Sun Lin nevű bocsot a chicagói Brookfield állatkert vette meg, ahol hamar, 1938-ban kimúlt.⁴⁵ A szegény rövid életű bocs elvitathatatlan érdeme, hogy elindította a panda-mániát Amerikában. A klasszikus panda-diplomácia időszaka előtt érkeztek még pandák az Egyesült Államokba – például 1941-ben Csang Kaj-sek ajándékként Pan-Di és Pan-Da.⁴⁶

A leghíresebb pandaajándékozás szintén az Amerikai Egyesült Államok számára történt. A Ling-Ling és Xing-Xing nevű pandák 1972. április 16-án érkeztek Washingtonba Nixon elnök történelmi, 1972-es kínai látogatásának emlékére. Ugyan maga az amerikai elnök nem, de a felesége meglátogatta a pandákat a washingtoni Smithsonian Állatkertben. Az első napon húszezer, míg az év folyamán 1,1 millió amerikai vonzottak Kína barátságának élő nagykövetei. Az állatkertben április 20-át, a pandák első napját „Panda Napnak” keresztelték el, de aztán az állatok körüli csillapíthatatlan érdeklődés miatt az egész évet Panda Évnek hívták. Az Amerikai Egyesült Államok diplomáciai gépezete a megfelelő viszonzásnak egy pezsmatulok párt tartott megfelelőnek.⁴⁷

A panda-diplomácia sikerét jelenti, hogy 1974-ben a brit miniszterelnök kínai látogatásán már szintén pandákat kért. A Londoni Állatkertbe nemsokára – az 1958-ban egy német kereskedőtől vett és 1972-ben elpusztult Ji-Ji helyét átvéve – megérkezett a várva várt pandapár: Jia-Jia és Jing-Jing. Az angol kormány két fehér orrszarvúval hálálta meg az ajándékot. A londoni pandák története a panda-diplomácia során felmerülő problémákra, az alacsony példányszám miatti belterjességre, a koordináció hiányára, a pandák tartásának pénzügyi kockázataira mutat rá, így tanulságos részletesebb ismertetése.

A nőtény panda 1985-ben kimúlt, ezért Jia-Jiát, az egyedül maradt hím pandát kölcsönadták egy mexikói állatkertnek. Időközben, amikor a brit kormányfő látogatást tett Kínában, megemlítette, hogy a Londoni Állatkertnek szüksége lenne egy új nőtény pandára. A kínai hatóságok hosszas megfontolás után végül beleegyeztek a kérés teljesítésébe, és a dátumot is megjelölve megígérték, hogy 1991 kora tavaszán Londonba

---

⁴⁴ Vicki Constantin Croke: *The Lady and the Panda: The True Adventures of the First American Explorer to Bring Back China's Most Exotic Animal.* p.48-65.

⁴⁵ David E. Wildt – Anju Zhang – Hemin Zhang – Donald L. Janssen – Susan Ellis (szerk.): *Giant Pandas: Biology, Veterinary Medicine and Management.* p.8.

⁴⁶ Henry Nicholls: *The Way of the Panda: The Curious History of China's Political Animal.* p.161.

⁴⁷ Henry Nicholls: *The Way of the Panda: The Curious History of China's Political Animal.* p.164.

érkezik a nőtény panda. Csakhogy időközben Jia-Jia kölcsönszerződését meghosszabbították, így maradt Mexikóban. Egy másik Mexikóban élő pandára esett ezért a választás, a hétéves Liang-Liangra, hogy Londonba szállítsák. A tárgyalások megkezdődtek ugyan, de aztán abbamaradtak, mivel a Londoni Állatkert komoly pénzügyi válságba került. Az állatkert ugyan megkapta az életmentő kormányzati segítséget, de Liang-Liangot már nem tudták megszerezni. Azonban időközben megérkezett Angliába a kínai nőtény panda, Ming-Ming. Csakhogy Jia-Jia éppen abban az időben múlt ki Mexikóban. De hogy végül jó befejezése legyen a bonyolult panda-diplomáciai történetnek, Ming-Ming párt kapott Berlinből, mert az egykor ajándékba kapott ottani hímnak, Bao-Baónak szintén kimúlt a párja.⁴⁸ A bambuszmedve pár nem jött ki jól, főként Ming-Ming harciassága miatt, akit végül 1994-ben a kínai kormány visszakért.

Japán többször kapott pandapárt a kínai állam jó szándéka és barátsága jeléül. A már említett történeti adatok szerint először 685-ben küldtek pandákat a szigetországba, a modern korban, 1972-ben pedig egyszerre négyet is, annak megünnepléseként, hogy a két ázsiai állam felvette a diplomáciai kapcsolatokat. A gesztust megismételték az 1980-as években is. A legutóbbi, már kölcsönadott pandapár 2008-ban, Hu Csin- tao államelnök látogatása után érkezett Tokióba. Jelenleg Japán három városában 11 panda él.⁴⁹

PANDÁK VENDEGSÉGBEN

1982-ben, a pandák számának drasztikus csökkenése miatt, megváltozott a pandákkal kapcsolatos kínai kormányzati politika. Az új, 1990-től életbe lépett rendelkezések szerint kivétel nélkül minden külföldön lévő panda a kínai állam tulajdona marad, sőt a külföldön született utódaik is állami tulajdont képeznek. A korábban ajándékként adományozott pandák a megajándékozott külföldi országok tulajdonában maradhattak.

Jelenleg tehát, 1990-től, amióta a kínai állam deklarálta, hogy csak belföldre ajándékoz pandákat, a külföldi állatkertek csak kölcsönszerződéssel juthatnak pandához. A szerződés hosszát, a pandák átlagos 25 éves élettartamát figyelembe véve, 10 évben limitálták a kínai hatóságok. A pandák „bérleti díja” évente egymillió amerikai dollár körül mozog, minden esetben azzal a kikötéssel, hogy a születendő bocok a kínai állam tulajdonát képezik majd, amiért szintén bérleti díjat kell fizetni, amennyiben az állatkertben szeretnék megtartani. Emellett a szerződésben azt is kikötik, hogy az eladott panda figurák és más, az állatokhoz kapcsolódó üzleti

⁴⁸ George B. Schaller: The last panda. p.245.

⁴⁹ Nagy Gábor: A medvék éve?. p.35-36.

tevékenység bevételének bizonyos százaléka szintén a kínai államot illeti meg.⁵⁰ Bár a kölcsönzési díj első pillantásra magasnak tűnik, de az a tapasztalat, hogy megéri megfizetni, mert a magas árat visszahozza a megnövekedő látogatószám, valamint a pandás ajándéktárgyak eladásából származó többletbevétel.

Jelenleg a kínai kormány a pandákkal kapcsolatos ügyletek szabályozásában a Veszélyeztetett fajok nemzetközi kereskedelmére vonatkozó konvenciót (Convention on International Trade in Endangered Species) tartja irányadónak. A pandák kölcsönzésével két hatóság foglalkozik, az egyik az Erdészeti Minisztérium alá tartozó Kínai Természetvédelmi Társaság, a másik pedig az Állatkertek Kínai Társasága, amely a Környezetvédelmi, Város- és Vidékfejlesztési Minisztérium háttérintézménye.⁵¹ A globalizálódó környezetvédelemre, az állatok felelős tartására több figyelmet fordító állatvédelmi politikát mutatja, hogy ha egy amerikai állatkert bérel pandákat, akkor az illetékes amerikai hatóság, az Egyesült Államok Hal- és Vadvilági Szolgálata (Fish and Wildlife Service) abban az esetben engedélyezi a kölcsönszerződés megkötését, ha Kínában a bérleti díj felét a pandák élőhelyének védelmére, valamint fajfenntartási programokra fordítják.⁵²

A szigorodó szabályozás ellenére a pandák iránti érdeklődés folyamatos, diplomaták lobbiznak állatokért Pekingben, Japán, Kanada, Nagy-Britannia első emberei tartják elengedhetetlennek megemlíteni a kérést kínai tárgyalásaikon, annak ellenére, hogy a panda-diplomácia időszaka leáldozóban van.⁵³

PANDÁK OTTHON

A szigorodó kölcsönzési feltételek alól a „belföldi ajándékozások” a ritka, de annál erősebb politikai tartalmat hordozó szimbolikus kivételek: a 2008-as tajvani felajánlás, továbbá Hongkongnak a Kínához való visszacsatolásakor, illetve annak tizedik évfordulójára, 2009-ben adományozott medvepár.⁵⁴

Tajvan esete több szempontból rendhagyó, ugyanis az többször

⁵⁰ George B. Schaller: *The last panda*. p.236.

⁵¹ George B. Schaller: *The last panda*. p.239.

⁵² Lásd részletesebben: George B. Schaller: *The last panda*. p.245-250.

⁵³ A madridi állatkert 2007-ben jutott pandákhoz. 2009-ben az ausztrál Adelaide Állatkert két óriáspandával gazdagodott, de ezeket az állatokat már természetesen kölcsönszerződés keretében ajánlotta fel a kínai fél. Magyarországhoz legközelebb a Bécs melletti Schönbrunn Parkban, a párizsi, valamint a madridi állatkertekben láthatunk pandákat.

⁵⁴ Henry Nicholls: *The Way of the Panda: The Curious History of China's Political Animal*. p.162.

visszautasította a szárazföldi Kína ajánlatát. 1988-ban Tajvan először elutasította, majd 1989-ben mégis igent mondott a pandák fogadására, de azzal a megkötéssel, hogy jelenlegi körülményeik nem alkalmasak megfelelő tartásukra.⁵⁵ Tajvanra végül a 2005-ös elnöki látogatás emlékére érkezett pandapár, de csak 2008-ban. Az ajándékozási gesztust azonban előbb visszautasították, mivel Chen Shui-bian tajvani elnök nem lelkesedett a Kínához való közeledés eme bizonyítékáért. Persze az elutasítás indokaként egy udvarias kifogást alkalmaztak, miszerint az állatoknak nem tenne jót a trópusi klíma. Az elnök utóda, a Kína-barát KMT-beli Ma Ying-jeou engedélyével 2008. december 23-án mégis fogadták az állatokat. A pandák érkezését hatalmas fejlesztések előzték meg: a Tajpeji Állatkertben háromszintes bemutatócsarnokot építettek és húszt alkalmazottat az Egyesült Államokba küldtek tanulmányútra, hogy megfelelő környezetbe érkezhessenek az óriáspandák. A pandákat Tuan-Tuannak, illetve Yuan-Yuannak nevezték el a kínai adományozók, amely elnevezés egy egyáltalán nem rejtett politikai üzenetet hordozott, hiszen összeolvasva „újraegyesülés”-t jelent a két állat neve.⁵⁶ Tajvan viszonzásul egy, a szigeten őshonos szarvasfajtát, és egy pár kecskét ajándékozott a Kínai Népköztársaságnak.⁵⁷ Tajvan esetében, szemben a külföldi ajándékozással, ahol mindig egyértelműen kedvező visszhangot keltett a pandák érkezése, az ajándék elfogadása megosztotta a közvéleményt. Sokan Kínának való behódolásként értelmezték a pandák fogadását, mások úgy vélekedtek, hogy a Kína és Tajvan közti kapcsolatok erősödése Tajvannak is hasznot hozhat.

BEFEJEZÉS

A panda-diplomácia ismertsége a Kína-barát szinonimájaként használt amerikai kifejezésben a „panda-rajongóban” (*panda-bugger*) is megmutatkozik.⁵⁸ Tény, hogy a panda közdiplomáciai alkalmazása, vagyis a panda-diplomácia meghozta eredményét. A Kínai Népköztársaság külföldön úgy vált ismertté, hogy az országkép összekapcsolódott egy kedves szimbólummal, amely elősegítette egy kedvező kép kialakulását. A kedvező országkép megszilárdulását már modernebb, komplexebb diplomáciapolitikai eszközzel, az úgynevezett puha hatalom (*soft power*) segítségével érte el az ország, aminek a bevezetését Kína gazdasági fejlődése,

⁵⁵ George B. Schaller: *The last panda*. p.243-244.

⁵⁶ A nevet egy internetes szavazáson választották ki az állatoknak.

⁵⁷ *Cervus nippon taioanus*, illetve *Capricornis swinhoei* – mindkét faj ritka, 1989 óta védelem alatt állnak. Lásd: Peter G. de Krassel: *Treasting Dragon, Starving Eagle*. p.72.

⁵⁸ James E. Hoare – Susan Pares: *A political and economic dictionary of East Asia. An essential guide to the Politics and Economics of East Asia*. p.269.

valamint a nemzetközi kapcsolatokban való felértékelődése tette szükségessé.⁵⁹

A 1990-es évek végétől a pandákat háttérbe szorították tehát a kulturális és oktatási programok. 2005-től kezdve növelték a Kínán kívül oktató nyelvtanárok számát, nagyrészt a Konfuciusz Intézetek hálózatán keresztül, emellett a legnevesebb kínai egyetemek kínáltak ösztöndíjakat a külföldiek számára. A regionális befolyásolási terület is megnövekedett, és a hagyományos befolyásolási területnek számító délkelet-ázsiai országok mellett, a kínai gazdasági igényekhez igazodva, kiterjesztették azt Latin-Amerikára, valamint Afrikára⁶⁰ is.⁶¹

Nos, nem azt tudom, hogy modernebb diplomáciai eszközök majd új kifejezéseket szülnek-e a Kína-barátság megnevezésére. De egy dolog biztos: olthatatlan rajongásunk a pandák iránt megmarad.

Hosszú Hortenzia a Magyar Tudományos Akadémia Politikatudományi Intézetének tudományos munkatársa, jelenleg az EU-China Science & Technology ösztöndíj keretében a Kínai Társadalomtudományi Akadémia vendégkutatója.

IRODALOMJEGYZÉK

„Regional Law Enacted to Protect Giant Panda Habitat in NW China”. Xinhua Hírügynökség, Peking, 2007. november 26.

BELOZERSKAYA, MARINA: *The Medici Giraffe and Other Tales of Exotic Animals and Power*. Hachette Book Group, New York, 2009.

CHRISTYS, ANN: The queen of the Franks offers gifts to the caliph al-Muktafi. In Wendy Davies – Paul Fouracre (szerk.): *The Languages of Gift in the Early Middle Ages*. Cambridge University Press, Cambridge, 2010.

CROKE, CONSTANTIN VICKI: *The Lady and the Panda: The True Adventures of the First American Explorer to Bring Back China's Most Exotic Animal*. Random

⁵⁹ A puha hatalom kifejezés Joseph Nye nevéhez fűződik, aki a puha hatalom lényegét, szemben a kemény hatalommal, ami egy ország katonai és gazdasági erejéből fakad, úgy írta le, hogy az a hatalom, amely a kedvező országkép kialakítását segíti elő az adott ország kultúráját, szellemi értékeit bemutatva. Manapság a kemény és a puha hatalom ötvözését szokás alkalmazni. Lásd: Joseph S. Nye: *The Decline of America's Soft Power*.

⁶⁰ A „puha hatalom” jelentőségét illusztrálандó álljon itt pár számadat: közel 100 ezer afrikai diák tanul kínai egyetemeken, 900 kínai orvos dolgozik az afrikai kontinensen, és közel 1 milliárd dolláros hitelt nyújtott a kínai állam az afrikai országoknak (Lásd részletesebben: Esther Pan: *China's Soft Power Initiative*).

⁶¹ Esther Pan: *China's Soft Power Initiative*. p.2-5.

House Publishing, New York, 2005.

HOARE, JAMES E. – PARES, SUSAN: *A political and economic dictionary of East Asia. An essential guide to the Politics and Economics of East Asia*. Routledge, London, 2005.

D'HOOGE, INGRID: *Public Diplomacy in the People's Republic of China*. Clingendael – Netherlands Institute of International Relations, Hága, 2005.

KRASSEL, PETER G. DE: *Treasting Dragon, Starving Eagle*. CAL Books, Hongkong, 2009.

LINDBURG, DONALD G. – BARAGONA, KAREN (szerk.): *Giant pandas: biology and conservation*. University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London, 2004.

MCLAUGHLIN, RAOUL: *Rome and the Distant East. Trade Routes to the Ancient Lands of Arabia, India and China*. Continuum International Publishing Group, London – New York, 2010.

NAGY, GÁBOR: A medvék éve? *Heti Világgazdaság*, 2009. április 2. p.34-35.

NICHOLLS, HENRY: *The Way of the Panda: The Curious History of China's Political Animal*. Profile Books, London, 2010.

PAN, ESTHER: *China's Soft Power Initiative*. Council on Foreign Relations, Washington, D.C., 2006.

PARKINSON, NORTHCOTE C.: *Kelet és Nyugat*. Terebess Könyvkiadó, Budapest, 2000.

RAWNSLEY, GARY D.: China Talks Back: Public Diplomacy and Soft Power for the Chinese Century. In Nancy Snow – Philip M. Taylor (szerk.): *Routledge Handbook of Public diplomacy*. Routledge, New York, 2009.

SCHALLER, GEORGE B.: *The last panda*. University of Chicago Press, Chicago, 1993.

SCHATTER, DAGMAR – PFISTERMÜLLER, REGINA – DUNGL, EVELINE: *Der Grosse Panda*. Schönbrunner Tiergarten Ges.m.b.H., Berlin, 2008.

WILDT, DAVID E. – ZHANG, ANJU – ZHANG, HEMIN – JANSSEN, DONALD L. – ELLIS, SUSAN (szerk.): *Giant Pandas: Biology, Veterinary Medicine and Management*. Cambridge University Press, New York, 2006.